

Владимирова Евдокия Николаевна  
Соморсуннаабы “Чэчир” уһуяан музыкальнай салайааччыта.  
Амма улууһа.

### Чөмчүүк саастаах оҕолорго олонхо сценарийа

Саха киһитэ оһоһун иннигэр олоодоһуна – олонхоһут, оһуһун мииннэбинэ ырыаһыт диэн мээнэбэ эпэттэр. Саха оҕото бэйэтин олонхо дойдутун оҕотобун диэн киэн тутта ааттыы улаатарын туһуттан оһону чөмчүүк сааһыттан төрөөбүт тылын сүмэтигэр олонхо нөнгүө үөрэтиини саҕалыыбыт. Уһуяаммытыгар 1992 сылтан саҕалаан фольклор араас көрүнүн билиһиннэрэбит, үөрэтэбит. Норуот ырыатыттан саҕалаан олонхо туруоруутугар тийэ киэн далааһыннаах үлэ ытыллар. Уһуяан оҕотугар сөптөөх олонхо сценарийа суоһун иһин бэйэм олонхолору кылгатын сценарий онорон хас да олонхону туруорбуһпут. Ол сценарийдартан бу кэнники сыанаҕа оонһуурга анаан онорбут А.С.Федоров “Тимир куйахтаах Дьурантай бухатыыр” олонхотун сценарийын уһуяан иитээччилэригэр, музыкальнай салайааччыларыгар көмө буолаарай диэн эһиги болҕомтобуһугар таһаарабын. Оһону олонхо оһуор тылыгар, кылыһахтаах ырыатыгар – тойугар үөрэтиигэ күүс-көмө буолуоһун.

### **Тимир Куйахтаах Дьурантай бухатыыр (А.С.Федоров)**

(Олонхо)

Оонһуур дьоно:

1. Олонхоһут
2. Олонхоһут
3. Тимир куйахтаах Дьурантай Бухатыыр.
4. Тукулаана Куо.
5. Боппо тойон-кыыс аҕата
6. Чуучаана хотун-кыыс ийэтэ
7. Айыы ойууна.
8. Аартык иччитэ.
9. Абааһы бухатыыра Тимир Чыыбыстай
10. Кыаханһа кыыс
11. Сорук-Боллур.
12. Ат.
13. Абааһы оҕолоро.
14. Айыы кыргыттара.

## Маннайгы көстүү

Сцена.Орто дойду.

**Олонхоһут 1:** Былыргы дылым

Быдан анараа өттүгэр,

Урукку дылым

Отой анараа өттүгэр,

Ааспыт дылым

Адъас анараа таһаатыгар

Үс саха үөскүү илигинэ,

Түөрт саха төрүү илигинэ

Сир ийэ барахсан

Сизэрэй тиин тинилэбин саҕаттан

Тэнийэн тэрбэйэн

Үүнэн үөскээн

Сараадыа улааппыта үһү.

**Олонхоһут2:** Ойон тахсар күннээх,

Охтон баранар мастаах,

Уолан суорайар уулаах

Абыс иилээх-саҕалаах

Атааннаах –мөнүөттөөх

Орто туруу дойду диэн

Олохсуйбута эбитэ үһү.

**Олонхоһут 1:** Сир ийэ барахсан улай киинигэр

Иэримэ дьиэни иччилээн

Иитэр сүөһүнү күрүөлээн

Бур-бур буруо таһааран

Ыл буолан

Боппо тойон оҕонньор,

Чуучаана хотун эмээхсин

Баай байаннар,

Тот тотоннор

Олорбуттара эбитэ үһү.

Дьылҕа хаан оноһуутунан

Кэтэһэн-кэтэһэн

Кэлтэгэй буолбуттарын кэннэ,

Күүтэн-күүтэн

Күүстэрэ быстарын саҕана

Кыыс оҕо мааныта

Күн сирин көрбүт.

**Олонхоһут 2:** Бу оҕолоро

Үс хонон үстээх оҕо саҕа,

Биэс хонон биэстээх оҕо саҕа,

Уон хонон уоннаах оҕо саҕа буолбут.

Аҕалаах ийэтэ

Саарбаҕа саһыаран улаатыннарбыттар,

Киискэ суулаан кистээбиттэр,

Эппит тылын быһа гыммакка

Атаахтатан ииппиттэр.

**Олонхоһут 1:** Ол курдук, кыыс оҕо барахсан

Сааһын ситэн төлөһүйэн барбыт.

Алтан үүн тиэрбэһин курдук

Арылхай харахтаах,  
Хара саһыл кутуругун түүтүн  
Харсыһыннара уурбут курдук  
Хойуу хаастардаах,  
Ойон тахсар күн курдук  
Орбоѳордуну уостаах  
Киирэр күн килбиэнин курдук  
Кытархай иэдэстээх  
Эйэѳэс майгыылаах  
Элэккэй сангалаах  
Дьүһүннээх үтүөтэ,  
Көрүһүннээх мааныта  
Кыыс оѳо кыраһыабайа буолбут.  
**Олонхоһут 2:** Ойох барар сааһа  
Ойон тийэн кэлбит.  
Онуоха ийэлээх аѳата  
Кыыс энньэтин  
Эрдэтгэн бэлэмнээбитгэр.  
Танара табатын курдук  
Таныннараран намылытаары,  
Сир симэѳин курдук  
Симээн сэнньилитээри  
Тоѳус улууска сураѳырбыт,  
Аѳыс улууска аатырбыт  
Бакаанай ууска  
Анаан минээн  
Симэх онотторбуттар.

**Сцена сырдыыр.** Чуучаана хотун талах олоппоһун уонна ийһин туппутунан сценаѳа киирэр. Аѳаларын кэтэһэ-кэтэһэ иистэнэр, ырыа ыллыыр.

**Чуучаана хотун :** Тукулаана Куо,  
Көмүс чыычааѳым,  
Оѳом сыыһа...

Тастан аѳа киирэр, илиитигэр холбуйалаах. Үөрбүт – көппүт.

**Боппо тойон:** Көмүс чыычаахпыт симэѳин  
Бакаанай уустан  
Ситэттэрэн аѳаллым.

Холбуйаны талах олоппоско уулар. Симэхтэри көрдөрөр. Эмээхсин бастыһаны ылан көрөр.

**Чуучаана хотун:** Тоойуом, Тукулаана Куо, кэлэ оѳус!

Кыыс киирэр. Симэхтэри көрөн, сирэйэ-хараѳа сырдыы түһэр, дьонугар сүүрэн кэлэр. Ийэлээх аѳа кыыстарын симииллэр.

**Иккиэн:** Күндү чыычаахпыт барахсан,  
Мааны киһи буоларга  
Бакаанай уус барахсан  
Чочуйан онорбут симэѳин  
Кэтэртэхпит буолуохтун.

Кыыс симэхтэрин көрүнэр, эргичинниир.

**Тукулаана Куо:** Дьэ-буо,  
Күндү төрөппүттэриэм!  
Сүһүөхтээх бэйэм сүгүрүйэн,  
Хоолдуктаах бэйэм хонкуйан,  
Тоноѳостоох бэйэм тонхойон тураммын

Махтаннабым буолуохтун!  
Ийэлээх аҕатыгар сүгүрүйэр, сценаттан сүүрэн тахсар. Ийэлээх аҕа эмиэ тахсаллар.

**Олонхоһут 1:** Биир үтүө күн Тукулаана Куо

Алта кыталык кыргыттарын кытта  
Алаастарын ортотугар  
Атах тэпсэ оонньообуттар  
Хатын чаран быһынан  
Сасыһан киирэн барбыттар,  
Күнү быһа көрүлээн, көччүйэ сынньаммыттар  
Кыргыттар оонньоон баран сынньана олорбуттар.

**Олонхоһут 2:** Эмискэ, хантан даа кэлбитэ биллибэккэ

Көтөр диэтэххэ көтөргө майгыннаабат,  
Кулгаахтаах истибэтэх,  
Харахтаах көрбөтөх  
Улахан бэйэлээх кыыла  
Икки кынаттарынан сапсынан  
Көтөн кэлэн сиргэ түһээт  
Абааһы уолугар дьүһүн кубулуйда.  
Тыас-уус бөбө буола түһэр. Сцена түгэбиттэн көтөр кыыл көтөн кэлэн кыргыттары экирэтэр. Кыргыттар хаһытаһа-хаһытаһа сценаттан сүүрэн тахсаллар. Тукулаана Куо соҕотоҕун хаалар. Көтөр кыылбыт сүтэн баран абааһы буолан тахсан кэлэр. Күлэ-күлэ кыыска чугаһыыр, төбөтүн оройуттан харбаан ылар. Кыыс охтон түһэр. Абааһы уола илиитигэр кыыс кутун тутан турар.

**Тимир Чыыбыстай:** Алдьархайдаах аллара дойдуттан

Эниги кыыскытын  
Хооньуга уктар  
Холоонноох доҕор  
Огосто табыстым (алларастыыр)  
Абааһы көтөрө буолан сценаны эргийэн тахсан барар. Кыыс ийэлээх аҕата сүүрэн тахсаллар. Охто сытар кыыстарын үрдүгэр тобуктаан олорон ытыыллар, айманаллар. Кыыс дьүөгэлэрэ тахсан ытаһаллар.

**Чуучаана Хотун:** Оо, оҕом!

**Боппо тойон:** Оо, көмүс чыычаабым!

Айыы ойууна киирэн кэлэр. Оҕонньордоох эмээксини уоскутар.

**Айыы ойууна:** Иэримэ дьиэни иччилик

Аал уоту оттуох  
Төрөтөр оҕону төлкөлүөх  
Көмүс чыычаахпыт  
Алдьархайга түбэстэ.  
Үрүн Айыы тойонтон көрдөһөр.

Үт таас үктэллээх  
Үкэр куйаас тыыннаах  
Үрүн Айыы тойонуом!  
Үнэн сүктэн көрдөһөн эрэбин.  
Айыы дьоно күндү көмүс кыыстара,  
Тукулаана Куо кутун-сүрүн  
Аллара дойду  
Албан ааттааҕа, абааһы уола  
Уоран-талаан барда.  
Ону өрүһүйэр  
Күүстэ-көмөтө ыытын даа диэн

Сүхүөхтээх бэйэм сүгүрүйэн ,  
Хоолдуктаах бэйэм хонкуйан тураммын  
Орто дойдуну көмүскүүр,  
Араначчылыыр аналлаах  
Бухатыыр уоланга ыытын диэн  
Көрдөстөбүм – ааттастабым буолуохтун!  
Ойуун тобуктаан умса түһэн олорор. Задник ортотугар баар күннэ уот тыгар. Күн фонугар  
Үрүн Айыы тойон күлүгэ көстөр.

**Үрүн Айыы тойон:** Сарданалаах манган халлаан  
Үрүмэ долгунун үөһээ өттүгэр  
Үктэллэнэн үөскээбит  
Тимир куйахтаах Дьурантай Бухатыыры  
Аат ааттаан, суон сурахтаан  
Орто дойду аймабын көмүскүүргэ анаан  
Ыыттабым буоллун!  
Кыайдабына кини эрэ кыайыа!  
Хоттобуна кини эрэ хотуо.

Уот харанарар, күлүк сүтэр. Сүрдээх улахан тыас иһиллэр. Айыы ойууна тахсар. Эмискэ  
Тимир куйахтаах Дьурантай бухатыыр биирдэ баар буола түһэр.

**Дьурантай бухатыыр:** Айыым дьоно, ханна бааргытый?  
Дьэ-буо!

Үөһээ үрдүк айыылартан  
Орто туруу дойдуга  
Араначчылыыр аналлаах  
Тийиэн кэллим эһиэхэ.

Бухатыыр ыллыы турар кэмигэр кулиса икки өттүтгэн айыы дьоно тахсаллар. Аҕа  
баһылык бухатыыртан көрдөһөр

**Боппо тойон:** Көр- буо!

Көмүс чыычаахпыт  
Кутун сүрүн

Аллараа дойду адьарайдара  
Уоран-талаан бардылар.  
Күүс-көмө буол диэн

Көрдөстөхпүт – ааттастахпыт буолуохтун!

Ийэ чороонноох кымыһынан Дьурантай Бухатыыры күндүлүүр.

**Олонхоһут 1:** Көхсүттэн тэһииннээх күн дьонноро

Арбаһыттан тэһииннээх айыы аймахтара  
Айыы бухатыырын одуулаан көөртөрө

Бысталаабыт тиит курдук

Быышпастар быччыннаах

Эриллэбэс тиит курдук

Эрчимнээх илиилээх

Киэн аан курдук

Кэтит дарабар түөстээх

Алта былас сарыннаах

Быһый быһыылаах,

Бөбө мөссүүннээх

Ураанхай оҕотун уһуктааба

Кини киэнин килбиэннээбэ эбит.

Дьурантай бухатыыр кымыһын иһэн баран ийэбэ чороонун туттарар. Куйахтаах батаһын ылар. Сценаҕа ойуун тахсар, илиитигэр кымныылаах. Дьурантай бухатыыр ойуунна нөрүөн нөргүйэр.

**Айыы ойууна:** Тимир куйахтаах Дьурантай Бухатыыр,  
Өлөр хаалар күннэр  
Өрөһүлтэ буоллун диэн  
Көмүс кымныыны биэрэбин.  
Охсуһууга киирдэххинэ  
Уһун субуйа кылыска кубулуйуо.

Дьурантай бухатыыр кымныытынан салгыны эрийэр.

**Дьурантай бухатыыр:** Эрэллээх доҕоруом,  
аналлаах атым, ханнаҕыный?

**Ат ырыата:** Тимир куйахтаах Дьурантай бухатыыр,  
Эрэллээх доҕор, аламаҕай аргыс буола кэллим.

Сындыстыы сыыйылан, сырыыгын чэпчэтиэм

Эрэллээх көлө буолуоҕум.

**Боппо тойон:** Орто дойдуга

Ананан түспүт

Аттаах атым,

Суолдьут соноҕоһум!

Айыы бухатыырын Тимир Дьурантайы кытта

Аллараа дойдуга киирсэннин

Кыайыы хотуу алгыстаах,

Өрөгөй талаан үктэллээх

Орто дойдуга эргиллээр.

Дьурантай бухатыыр: Дьэ-буо!

Аһыныгас санаалаах айыым дьоно,

Быдан дьылларга бырастыыларын!

Дьурантай бухатыыр атынан айаннатан сценаттан тахсан барар.

**Айыы дьоно:** Үөһээ үрдүк айыылартан

Ананан түспүт

Тимир куйахтаах Дьурантай бухатыыр!

Охтоохтон охтума,

Саалаахтан самныма!

Тукулаана Куобутун абааһы аймаҕыттан

Быһаан таһаар диэммит

Көрдөстөхпүт, ааттастахпыт буолуохтун!

Сцена харанарар.

**Иккис көстүү**

**Олонхоһут 2:** Айыы бухатыыра

Атыгар хатана түстэ да айаннатан киирэн барда,

Чыпчылыыах бэтэрээ өттүгэр

Араас элбэх алаастары,

Туспа туора күөллэри,

Халын хара тыалары

Хайыта сүүрэн аастылар,

Орто уонна Аллараа дойду

Силбэхэр киинигэр

Айаннатан кэллилэр.

**Олонхоһут 1:** Бу дойдуга аҕыс аартык

Ааннарын харабыллаабыт

Кыра унуохтаах,

Даллабар кулгаахтаах,  
Арбах баттахтаах,  
Быччабар харахтаах,  
Суптугур сарыннаах,  
Өхөс хааннаах  
Ыларга ылбажай,  
Биэрэргэ бэрдимсик  
Аартык иччитэ  
Баһылаан олорор эбит.

Аартык иччитин дойдута, Аартык иччитэ мас кэнниттэн тахсан кэлэр. Ону-маны иһиллиир. Илиитигэр күлүүс тылын тутта сылдыар.

**Аартык иччитэ:** Көр – буо!  
Аан дойду ыпсыытын аҕа баһылыга,  
Аартык иччитэ, халҕан тойоно  
Мин буолабын! (күлэр)  
Миигиттэн көнүлэ суох  
Ким да киирбэт, тахсыбат. (күлэр)

Сымара тааска олорор. Ааны тонсуйар тыас иһиллэр. Аартык иччитэ соһуйан туран кэлэр. Иһиллиир.

**Аартык иччитэ:** Туох буолла?  
**Тимир Чыыбыстай:** Аартык иччитэ, ааннын арий!

**Аартык иччитэ:** Ол тоҕо?  
**Тимир Чыыбыстай:** Арий диибин дии!  
**Аартык иччитэ:** Амтаннаах ас баар дуо?

**Тимир Чыыбыстай:** Арий диэтим дии, арий!

Аартык иччитэ аанын аһар. Сценаҕа абааһы уола киирэр. Аартык иччитэ куттанан олоро түһэр. Абааһы уола күлэр. Аартык иччитэ кулгаабын саптар.

**Тимир Чыыбыстай:** Албан ааттаах  
Аартыгым иччитэ,  
Орто Дойдугтан  
Кыайан-хотон иьэбин! (Күлэр)

Аартык иччитигэр эт быраҕан биэрэр. Аартык иччитэ эти сиир, уңуоҕун тиниктиир.

**Аартык иччитэ:** Оттон били кыыһын?

Абааһы уола хоонһуттан мөкүчүгү (кыыс кугун) хостоон таһаарар, көрдөрөр. Онтон кулгааҕар тутан иһиллиир. Кыыс ытыыра иһиллэр.

**Тимир Чыыбыстай:** Хух-хуух!

Мөкүчүгү сцена ханас өттүгэр быраҕар. Кулиса кэнниттэн илиитэ кэлгиллибит, сэниэтэ эстибит Тукулаана Куону тардан ылар. Аартык иччитэ кыыһы көрөн уган түһэр. Абааһы уола сүрдээх улаханлык күлбүтүттэн Аартык иччитэ өйдөнөн кэлэр, тааһыгар олорор, этин салгыы сиир.

**Тимир Чыыбыстай:** Дьэ эрэ, нойоон!

Аартык иччитэ,  
Ир суолбун ирдээн  
Тийээн кэллэхтэринэ  
Этэн биэриэн да –  
Моойдоох баскыттан матыан!  
Өйдөөтүң дуо?  
**Аартык иччитэ:** Өйдөөтүм!

Абааһы уола кыыһы соспутунан сценаттан тахсан барар. Аартык иччитэ абааһы уола тахсыбыт аартыгын уонна Орто дойдуга тахсар аартыктары нэһиилэ хатыыр. Абааһы уола кэлбэтин диэн силлиир. Ааны тонсуйар тыас иһиллэр. Аартык иччитэ соһуйар, иһиллиир.

**Аартык иччитэ:** Туох буолла?

**Дьурантай бухатыыр:** Аартык иччитэ! Аангын арый!

**Аартык иччитэ:** Ол тоҕо?

**Дьурантай бухатыыр:** Аангын арый! Айыы бухатыыра кэллим!

Аартык иччитэ нэһиилэ ааны арыйар.

**Аартык иччитэ:** Чэ, киир.

Сценаҕа Дьурантай бухатыыр киирэр. Тула өттүн көрүнэр.

**Дьурантай бухатыыр:** Дьэ буо!

Убайдаатар убайым,

Аартыгым иччитэ!

Алдьархайдаах аллара дойду

Албан ааттаах атамаана

Тимир Чыыбыстай

Айыы аймаҕын

Күннэ көрдөрбүт

Көмүс чыычаахтарын

Тукулаана Куону

Уоран талаан барбытын

Ир суолун ирдээн иһэбин!

Аартык иччитэ ити тыллартан олоро түһэр, толкуйдуур.

**Аартык иччитэ:** Ол онон барбыта!

Сцена тугэбин диэки ыйар. Айыы бухатыыра ол диэки барар. Аартык иччитэ кинини албыннаабытыттан күлэр.

**Аартык иччитэ:** Мин даҕаны айыы бухатыырын албынныыр эбиппин ээ. (күлэр).  
Күлүүһүнэн оонһуур. Бухатыыр төгнөн кэлэр. Аартык иччитин хабарҕатыгар түһэр.

**Дьурантай бухатыыр:** Тоҕо албынныгың?

Аллараа дойду аартыгын

Аана ханна баарый?

Ыйан биэрбэт буоллаххына

Моойдоох баскын быһыам!

Аартык иччитэ куттанан дьиннээх суолу ыйан биэрэр. Айыы бухатыыра күлүүһү Аартык иччититтэн былдыаан ылан ааны бэйэтэ аһар. Аартык иччитин тааһынан баттатар уонна барар.

**Олонхоһут 2:** Арбах баттахтаах

Аартык иччитин

Айыы бухатыыра

Өрө-таннары сахсыйан

Аллараа дойдуга

Аһар аартык аанын

Күлүүһүн былдыаан ылан

Арыйан киирбитэ-

Амырыын сыттаах,

Буспатах балык миинин курдук

Бадыа-будуо эркиннээх

Кэлтэгэй ыйдаах-күннээх

Үллэннии сүүрбүт үөннээх



Хороннуу сүүрбут хомурдуостаах  
Кыйманнны сүүрбүт кымырдабаастаах  
Арбайа сүүрбүт абааһылаах  
Абыс уон абыс  
Ааһар албаастаах  
Тобус уон тобус  
Куодайар кубулҕаттаах  
Алдьархайдаах аллара дойдуга эбит.

Аллараа дойду. Абааһы уола ообуй обус илимигэр хааллыбыт кыһы соһон киллэрэр.  
Кыһы тутан көрө-көрө үөрэн өрүтэ экириир. Кыыс хаһытыыр, куота сатыыр. Абааһы  
уола сценаттан тахсан барар. Кыыс илимиттэн төлөрүйэ сатыыр да кыаллыбат.

**Тукулаана Куо:** Ыый-ый-ыйбыан!

Аай -аай-аайбыан!

Кимнээх буолан кимим кэлэн көмүскүй,  
Туохтаах буолан тугум кэлэн туруулаһай...

Абааһы кыһа сценаҕа тахсар. Кыыс ытыыр ырыатын истэр, абарар.

**Кыаханһа кыыс:** Өссө кини ытыырдаах бааастаах!

(Тукулаана кыһы үөрбэтинэн охсор, күлэр)

Дьиэтиллэхпин-тиэриллэхпин!

Тыстын ини баттахтаахпын

Ныламанчай харачай

Кыаханһа кыыс буолабын!

Абааһы кыһа Тукулаана кыһы үөрбэтинэн охсор. Тимир Чыыбыстай кириэн кэлэр,  
айы кыһын көмүскэһэн абааһы кыһыгар кыһыарар, үүрэр.

**Тимир Чыыбыстай:** Хайа, бу тугуй, бар мантан!

Абааһы кыһа кыһыран үөхсэ-үөхсэ тахсан барар.

**Тимир Чыыбыстай:** Алдьархайдаах дойду

Албан ааттааҕа

Арсан Дуолай хос-хос сиэнэ

Мин буолабын! (күлэр, кыыска чугаһыыр)

Ныгы-ныгы-ныгыйыгым!

Аддыгы-дыгы –дыгыйыгым!

Кыһы илимиттэн босхолуур. Кыыс куота сатыыр. Абааһы уола экирэтэн иһэн кыыс  
кута мөкүчүк буолбутун хаһан ылар. «Хуух» диэн баран кулиса кэтэбэр быраҕар уонна  
тахсан барар. Айы бухатыра кириэн кэлэр. Абааһы улун көрдүүр. Тимир Чыыбыстай  
үөрбэлээх тахсан кэлэр.

**Дьурантай бухатыыр:** Аллара дойду адьарайа

Тимир Чыыбыстай

Айы кыһын

Тукулаана Куону

Босхолуу тарт.

**Тимир Чыыбыстай:** (сэһэн күлэр)

Эн диэтэх киһи

Туох буолан сангардын?

Мин чиргэл унуохпун

Сэймэктии иликкинэ,

Хара хааммын

Тоҕо иликкинэ

Тукулаана Куо

Көмүс чыычаахпын

Биэриэм суоҕа. (күлэр)  
Абааһы уола сүллүгэһинэн түһэр, бухатыыр батаһынан түһэр. Охсуһуу саҕаланар.

**Олонхоһут 1:** Тохтоон!

Аан дойдуну аймааман!

Уот Кудулу байҕалга баран охсуһар үһүгүт!

**Тимир Чыыбыстай:** Мин туох да буруйум суох!

Барыта бу Айыы бухатыыра!

(сүллүгэһин ылан куотар)

**Дьурантай бухатыыр:** Тимир Чыыбыстай!

Ир суолгун ирдием!

Тон суолгун тордуом!

Икки өттүттэн хайалар тахсаллар. Уот кудулу байҕал көстөр. Бухатыырдар уот кудулу байҕалга охсуһаллар. Айыы бухатыыра хоттороору гыммытыгар, сценаҕа Айыы ойууна тахсар.

**Айыы ойууна:** Тимир куйахтаах

Дьурантай бухатыыр,

Күүс-көмө буоллаҕым буоллун!

Айыы ойууна сценаттан тахсар, Бухатыыр кымньыыны ылар, эргитэр. Кылыс буолар. Абааһы уола кэннинэн чинэрийэр. Айыы бухатыыра кылыһынан охсор, абааһы уола аһаран биэрэр. Айыы бухатыыра абааһы уолун сүрэҕин туһаайан анньар. Абааһы уола уот кудулу байҕалга охтон түһэр. Дьурантай бухатыыр помост үрдүгэр тахсар.

**Дьурантай бухатыыр:** Дьэ-буо!

Өстөөхпүн өһөрдүм!

Саастаахпын самнардым!

Уруй-айхал буолуохтун!

Ох саатын ылан ытар, кулиса кэнниттэн кыыс кута ытыһыгар кэлэн түһэр. Бухатыыр куту кулгааҕар тутан иһиллээбитигэр кыыс ытыыра иһиллэр. Кыыс кутун мөһөөччүгэр уктан сценаттан тахсан барар.

**Олонхоһут 2:** Айыы бухатыыра

Албан ааттаах

Адьарай аймаҕын

Кыайан –хотон

Тукулаана Куо

Көмүс кутун

Хараҕын харатыныны харыстаан

Тоҕус түүннээх күн устата

Тохтоон уоскуйан турбакка

Сэттэ уон сэттэ

Силлиэ холорук сирдьиттэнэн

Аҕыс уон аҕыс

Аан холорук аргыстанан

Тоҕус уон тоҕус

Дохсун буурҕа доҕордонон

Сир баһа холбоһор

Айан аартыгынан тахсан кэлбитэ-

Били аартыгын иччитэ

Баттаппыт тааһын анныгар

Тиэриллэн сытар эбит.

Ону көрөөт, биһиги киһибит

Аһыныгас санаата киирэн

Аартыгын иччитин  
Баттапшыт тааһыттан босхолоото.  
**Дьурантай бухатыыр:** Аартык иччитэ,  
Аны албыннаабат буол!  
Айыы дьонугар  
Аартыктарын аанын арыйар буол!

Аартык иччитэ ааны нэһиилэ аһан биэрэр. Бухатыыр тахсан барбытын кэннэ Аартык иччитэ ааннарын хатыыр.

**Аартык иччитэ:** Кэлбит-барбыт  
Бары атаҕастыыллар!  
Туох соругар төрөөн эрэи көрдөхпүнүй?!  
Мас кэннигэр баран, быыһынан көрөн турар.

### **Үһүс көстүү**

**Олонхоһут 1:** Отут түүннээх күнү мэлдьи

Айаннатан сиэллэрэн  
Орто дойдуга тийэн кэллилэр.  
Биһиги киһибит  
Дьурантай бухатыыр  
Тукулаана Куо кутун ингэрэн  
Утуйбут уутуттан уһугуннарда.  
Тукулаана Куо барахсан  
Үрүң тыынын өрүһүйбүт  
Тимир куйахтаах  
Дьурантай бухатыырга  
Үс төгүл сүгүрүйдэ,  
Үөрэн мичилийэ турда.  
Дьэ, ити курдук  
Дойдуларын диэки  
Чугаһаан истэхтэринэ  
Атах сыгынньах  
Сорук-Боллур уол  
Таба көрөн ылан,  
Дьонугар –сэргэтигэр  
Сүүрдэн тийэн  
Кэпсии-ипсии турда

**Сорук-Боллур уол:** Аһуулаһатан, аһуулаһатан!

Аллараа дойду атамаанын кыайбыт  
Дьурантай бухатыыр  
Дьурулатан иһэр!

Күндү көмүс чыычаахпытын  
Тукулаана Куобутун  
Өлөр өлүү тыыныттан  
Былдыан иһэр доҕоттор!  
Чэй эрэ түргэнник  
Көрсө охсор үһүгүт!  
Аһуулаһатан, аһуулаһатан!

Орто дойду олоҕо. Норуот сценаҕа турар. Дьурантай Бухатыыр Тукулаана Куону атыгар олордон киирэн кэлэр.

**Боппо Тойон:** Көмүс чыычаахпытын  
Тукулаана Куону,  
Дьурантай бухатыыры

Толору кымыстаах чороонунан  
Айах тутан көрсүөбүң!  
Дьурантай бухатыырга кымыстаах чороону туттараллар.  
**Боппо тойон:** Үөһээ үрдүк айыылартан айыллыбыт  
Тимир куйахтаах Дьурантай бухатыыр,  
Айыы дьонун аатыттан  
Албан ааккар  
Уруй- айхал этэбит.  
**Дьурантай бухатыыр:** Дьэ-буо!  
Орто туруу бараан дойду  
Аһыныгас санаалаах  
Айыы хаан аймағын  
Уйгулаах олоҕо  
Огдолуйбатын диэн  
Өлөр-хаалар күннүтүгэр  
Өрүһүйэр буолуом!  
Быстар-ойдор күннүтүгэр  
Күүс-көмө буолуом!  
**Айыы дьоно:** Дьэ-буо!  
Аартыгын аана арылыннын!  
Дьоллоох суолун тобулуннун!  
Кэскилбитин төрүттээбиккэр  
Кэмэ суох махтанабыт!  
Тускуо, тускуо!

Быыс сабыллар. Записька оһуохай иһиллэр.